

ATLIKĖJŲ PAJAMŲ APMOKESTINIMAS IR JŲ SOCIALINĖ APSAUGA

Ramūnas Birštonas, Nijolė Janina Matulevičienė, Jūratė Usonienė

Mykolas Romeris universiteto Teisės fakulteto
Civilinės ir komercinės teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 5) 271 4587

Elektroninis paštas birstonas@mrni.eu; nijolejm@muza.lt; usoniene@mrni.eu

Pateikta 2011 m. gruodžio 29 d., parengta spausdinti 2012 m. kovo 26 d.

Anotacija. Straipsnyje, baigiančiame publikacijų ciklą, skirtą atlikėjų intelektualinės nuosavybės teisėms ir socialinei apsaugai, yra analizuojami atlikėjų pajamų apmokestinimo gyventojų pajamų mokesčiu ir jų privalomojo socialinio bei sveikatos draudimo klausimai. Pirmoje straipsnio dalyje, skirtoje atlikėjų pajamų apmokestinimui gyventojų pajamų mokesčiu, išskiriamos trys atlikėjų kategorijos – dirbančių pagal darbo sutartį, užsiimančių individualia veikla bei atlikėjų, kurie veikia savarankiškai, tačiau nėra mokesčių įstatymų nustatyta tvarka įgiję individualią veiklą vykdančio asmens statuso. Daroma išvada, kad atlikėjams suteikiamos pakankamos galimybės rinktis veiklos formą, bet patys atlikėjai yra nepakankamai informuoti apie egzistuojančias galimybes, todėl didžiausias dėmesys turėtų būti skiriamas atlikėjų švietimui. Antroje straipsnio dalyje analizuojami atlikėjų privalomojo socialinio draudimo klausimai, įskaitant privalomąjį sveikatos draudimą. Daroma išvada, kad daugiausia keblumų sukelia savarankiškai dirbantys atlikėjai, kurių pajamos nepastovios. Problemą didina pastebima atlikimų naudotojų tendencija rinktis tokias santykių su atlikėjais formas, kurios leistų išvengti socialinio draudimo įmokų mokėjimo.

Reikšminiai žodžiai: atlikėjas, intelektualinė nuosavybė, gyventojų pajamų mokestis, valstybinis socialinis draudimas, sveikatos draudimas.

Įvadas

Šiuo straipsniu baigiamas publikacijų ciklas, parengtas vykdant projektą „Atlikėjų (aktorių, muzikantų, dainininkų, šokėjų ir kt.) kūrybinės veiklos rezultatų naudojimo teisinis reguliavimas ir atlikėjų socialinės garantijos Lietuvoje“¹. Ankstesnėse publikacijose buvo atlikta Lietuvos atlikėjams suteikiamų galimybių kontroliuoti ekonominę naudą, gaunamą iš jų atlikėjiškos veiklos, ir jų įgyvendinimo analizė. Tačiau siekiant visapusiškai atskleisti atlikėjų socialinių-ekonominių interesų apsaugą to nepakanka, būtina analizuoti ir atlikėjų pajamų apmokestinimą gyventojų pajamų mokesčiu² bei privalomąjį socialinį ir sveikatos draudimą. Iš tiesų šie klausimai yra tiesiogiai susiję su atlikėjų intelektualinės nuosavybės teisių įgyvendinimu, o taip pat turi ir savarankišką reikšmę. Pirma, atlikėjų sumokami mokesčiai ir privalomojo socialinio bei sveikatos draudimo įmokos tiesiogiai turi įtakos atlikėjui išmokamo atlyginimo dydžiui (neto), taigi, nuo jų priklauso reali atlikėjų intelektualinės nuosavybės teisių vertė. Antra, nurodyta atlikėjo gaunamų pajamų priklausomybė nuo mokesčių / draudimo įmokų paveikia atlikėjų ir naudotojų veiksmus rinkoje sprendžiant, kokiomis sutartimis įforminami jų santykiai (darbo sutartis, teisių perleidimo sutartis, sutartis dėl teisių suteikimo ar kt.). Natūralu, kad atlikėjai ir naudotojai renkasi tokį santykių įforminimą, kuris susijęs su mažiausia mokesnine našta. Trečia, ekonominės naudos, tiesiogiai gaunamos iš atlikimų naudojimo, dydis yra vienas svarbiausių, bet ne vienintelis ekonominis faktorius, lemiantis atlikėjiškos veiklos patrauklumą ir konkrečių teisinių formų pasirinkimą. Ne mažiau svarbus gali būti perspektyvinis atlikėjo interesas apsaugoti nuo socialinių rizikų, tokių kaip nedarbas, senatvė, nedarbingumas ir pan. Pasakytina, kad valstybinio socialinio draudimo ir mokesčių įstatymai atlikėjų atžvilgiu pastarųjų trejų metų laikotarpiu ne kartą keitėsi (kai kurie pasikeitimai įvyko projekto vykdymo metu) ir siūlomi nauji pakeitimai. Šie pasikeitimai ir jų praktinės pasekmės turi būti įvertinti atliekama tyrimo. Atkreiptinas dėmesys, kad kai kurie klausimai jau buvo iš dalies paliesti pirmojoje ciklo publikacijoje, nagrinėjant atlikėjo sąvoką³.

Žinoma, atlikėjų socialinė apsauga vykdoma ne tik privalomojo socialinio bei sveikatos draudimo priemonėmis. Lietuvos Respublikoje egzistuoja platus spektras kitų teisinių priemonių, kurios orientuotos užtikrinti fizinių asmenų, kurių sunki ekonominė padėtis, bazinių poreikių patenkinimą ir apima nuo šalpos išmokų iki nemokamos teisinės pagalbos. Tačiau tokios priemonės nėra specifinės atlikėjų atžvilgiu, todėl lieka už tyrimo ribų. Taip pat už tyrimo ribų lieka savanoriškasis socialinis ir sveikatos draudimas

- 1 Lietuvos mokslo tarybos finansuojamas projektas, vykdomas pagal projekto finansavimo sutartį Nr. MIP-39/2010, registracijos Nr. MIP-10466.
- 2 Be gyventojų pajamų mokesčio, atlikėjams, atitinkantiems Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo (*Valstybės žinios*. 2002, Nr. 35-1271) nustatytas sąlygas, atsiranda prievolė skaičiuoti ir mokėti pridėtinės vertės mokestį. Kadangi specialus atlikėjo statusas šio mokesčio mokėjimo atžvilgiu nenustatytas, plačiau atlikėjų prievolė mokėti pridėtinės vertės mokestį nenagrinėjama.
- 3 Birštonas, R.; Matulevičienė, N. J.; Usonienė, J. Atlikėjo samprata intelektualinės nuosavybės ir mokesčių bei valstybinio socialinio draudimo įstatymuose. *Socialinių mokslų studijos*. 2011, 3(1).

– atlikėjai gali patys nuspręsti, ar dalyvauti šiose savanoriškojo draudimo schemose, ir tai paprastai neturi įtakos atlikėjų sudaromų sutarčių pobūdžiui.

Tikslas ir uždaviniai. Straipsnio tikslas – atlikėjų padėties Lietuvos gyventojų pajamų mokestį ir privalomąjį socialinį bei sveikatos draudimą reglamentuojančiuose teisės aktuose įvertinimas ir teisinio reglamentavimo korekcijų poreikio analizė.

Uždaviniai:

- 1) Išanalizuoti teisės normas, reglamentuojančias gyventojų pajamų mokestį ir privalomąjį socialinį bei sveikatos draudimą ir nustatyti jų taikymą atlikėjų atžvilgiu.
- 2) Nustatyti praktines problemas, kylančias taikant atlikėjų pajamų apmokestinimo bei socialinio ir sveikatos draudimo mechanizmus.
- 3) Nustatyti praktines problemas suponuojančias teisines nuostatas ir suformuluoti pasiūlymus dėl jų koregavimo.

Tyrimo metodika. Tyrime taikyti dokumentų turinio analizės metodas (buvo analizuojami Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių teisės aktai, jų parengiamieji aktai, mokslinės studijos ir kita specialioji literatūra, taip pat apklausos metodai (anketinė apklausa ir interviu, gaunant duomenis iš atlikėjų, atlikimų naudotojų, jiems atstovaujančių institucijų bei valstybės institucijų atstovų).

1. Atlikėjo pajamų apmokestinimas gyventojų pajamų mokesčiu

Atlikėjų pajamų apmokestinimą gyventojų pajamų mokesčiu reglamentuoja Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas⁴ (toliau – GPMĮ). Remiantis GPMĮ, priklausomai nuo atlikėjo veiklos teisinės formos, galima skirti tris skirtingas atlikėjų kategorijas.

Pirma, atlikėjas gali vykdyti veiklą darbo santykių ar jų esmę atitinkančių santykių (GPMĮ 2 str. 31 d.) pagrindu. Tokiu atveju gautoms pajamoms yra taikomas bendrasis 15 procentų pajamų mokesčio tarifas (GPMĮ 6 str. 1 d.). Atlikėjai, patenkantys į šią kategoriją, GPMĮ atskirai neskiriami ir jiems taikomos bendrosios darbo santykių pagrindu gaunantiems pajamas mokesčių mokėtojams taikomos nuostatos, pavyzdžiui, dėl neapmokestinamojo pajamų dydžio (GPMĮ 20 str.).

Antra, atlikėjas gali vykdyti individualią veiklą. Individualia veikla laikoma savarankiška veikla, kuria versdamasis gyventojas siekia gauti pajamų ar kitokios ekonominės naudos per tęstinį laikotarpį (GPMĮ 2 str. 7 d.). Kaip nurodoma GPMĮ komentare⁵, individualiai veiklai būdingi du pagrindiniai požymiai: tęstinumas ir savarankiškumas. Tęstinumas reikalauja tam tikro veiklos ir atitinkamai iš jos gaunamų pajamų pastovumo, o savarankiškumas reikalauja, kad atlikėjas vykdytų veiklą iš esmės civilinių sandorių pagrindu. Remiantis pastaruoju požymiu individuali veikla atribojama nuo darbo santykiais grindžiamos veiklos.

4 Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 73-3085.

5 Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio komentaras [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-12-26]. <<http://mic.vmi.lt/documentpublicone.do?id=1000089639>>.

Atsižvelgiant į galiojantį teisinį reguliavimą bei nusistovėjusią teisinio reguliavimo taikymo praktiką, kuriai apmokestinimo srityje ypatingą reikšmę turi GPMĮ komentaras, galima skirti tris atlikėjų, vykdančių individualią veiklą, pogrupius.

Pirmąjį pogrupį sudaro atlikėjai, vykdančys savarankišką atlikėjo veiklą, kurią GPMĮ priskiria prie individualios veiklos (GPMĮ 2 str. 7 d. 4 p.). Tokiu atveju atlikėjo atžvilgiu taikytinos bendrosios nuostatos, taikomos asmenims, kurie verčiasi individualia veikla. Nuo 2010 m. įskaitytinai jiems yra nustatytas 5 procentų pajamų mokesčio tarifas (GPMĮ 6 str. 3 d.)⁶. Be to, iš per mokesstinį laikotarpį gautų pajamų galimi patirtų įprastinių šiai veiklai išlaidų atskaitymai arba, mokesčių mokėtojo pasirinkimu, 30 procentų gautų individualios veiklos pajamų dydžio atskaitymai (GPMĮ 18 str.).

Savarankiškos atlikėjo veiklos apibrėžimas, kaip buvo nagrinėta pirmojoje ciklo publikacijoje⁷, neapima kelių atlikėjų kategorijų: pirma, atlikėjų, kurie nedalyvauja rengiantis viešam pasirodymui ar nedalyvauja viešame pasirodyme, t. y. atlikėjų, kurių veikla nesusijusi su gyvu ir viešu atlikimu (pvz., tik studijoje grojantys muzikantai)⁸, antra, prie atlikėjų, galinčių užsiimti savarankiška atlikėjo veikla, nepriskiriami kino aktoriai, dalyvaujantys kino kūrime, konferencijų dalyviai, televizijos programų svečiai, dalyvaujantys diskusijose specialiose laidose ir pan., trečia, gyventojai, teikiantys muzikantų paslaugas (išskyrus viešus pasirodymus) tik gyventojams, pavyzdžiui, vestuvių, pobūvių, laidotuvių, jubiliejų ir pan. atvejais.

Toks teisinis reguliavimas ir jo aiškinimas suponuoja antrojo atlikėjų, užsiimančių individualia veikla, pogrupio išskyrimą – atlikėjų, kurie užsiima individualia (ne atlikėjo) veikla. Nepaisant to, kad GPMĮ komentare išskiriamas šis asmenų, užsiimančių individualia veikla, pogrupis, gyventojų pajamų mokesčio požiūriu skirtumo tarp jų ir atlikėjų, užsiimančių atlikėjo savarankiška veikla, nėra – ir atlikėjas, vykdančis savarankišką atlikėjo veiklą, ir atlikėjas, vykdančis individualią (ne atlikėjo) veiklą, apmokestinamas vienodai.

Trečiasis savarankiškai veikiančių atlikėjų pogrupis, iš dalies sutampantis su antruoju, yra atlikėjai, kurie gali verstis individualia veikla turėdami verslo liudijimą (GPMĮ 2 str. 22 d.). Pabrėžtina, kad verslo liudijimą gali gauti tik tie atlikėjai, kurių vykdoma atlikėjo veikla patenka į Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatytą veikos rūšių sąrašą. Iš Vyriausybės patvirtinto individualios veiklos, kuria gali būti verčiamasi turint verslo liudijimą, rūšių sąrašo⁹ galima daryti išvadą, kad atlikėjai gali veikti gavę verslo liudijimą tik dviem atvejais: pirma, atlikėjai, kurie teikia muzikantų paslaugas, išskyrus koncertinę veiklą (ERVK klasė 90.01), antra, atlikėjai, užsiimantys diskotekos vedėjo veikla (ERVK klasė 90.01), nors pastaruoju atveju reikėtų vertinti, ar buvo atlie-

6 Kurį laiką buvęs neaiškumas, ar atlikėjai neturėtų būti priskirti prie laisvųjų profesijų (kurių pajamoms taikomas bendrasis 15 procentų pajamų mokesčio tarifas), šiuo metu yra aiškiai išspręstas GPMĮ komentare, kuris prie vykdančiųjų laisvosios profesijos veiklą nepriskiria savarankišką atlikėjo veiklą vykdančių asmenų. Žr. *Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio komentaras*, *ibid*.

7 Birštonas, R.; Matulevičienė, N. J.; Usonienė, J., *supra* note 3, p. 241–244.

8 Reikia pripažinti, kad tokie atvejai apskritai sunkiai suderinami su individualios veiklos samprata, nes trūksta veiklos atlygintinumo požymio.

9 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. lapkričio 19 d. nutarimas Nr. 1797 „Dėl verslo liudijimų išdavimo gyventojams tvarkos“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 112-4992.

kamas Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo¹⁰ reikalavimus atitinkantis atlikimas. Šios grupės atlikėjams taikomas savivaldybių tarybų nustatytas fiksuoto dydžio pajamų mokestis.

Aptariant dirbančiųjų pagal verslo liudijimą atvejį būtina paminėti, jog praktikoje pasitaiko piktnaudžiavimų, kai ekonomiškai stiprūs atlikimų naudotojai verčia atlikėjus atlikti atlikimą pagal verslo liudijimą, tokiu būdu sutaupant mokesčių ir socialinio draudimo įmokų sąskaita. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad sudarius sutartį tik dėl paslaugų pagal verslo liudijimą teikimo nepereina atlikėjų turinės teisės, t. y. atlikėjas teikia paslaugas, tačiau neperleidžia teisių į atlikimą. Taigi atlikimo naudotojas, kuris ketina pakartotinai naudoti atlikimą, rizikuoja būti patrauktas atsakomybėn, jei atlikėjas nuspręs įgyvendinti savo teises. Be to, nuo 2012 m. gegužės 1 d. įsigaliosiantys teisės aktų pakeitimai numato, kad verslo liudijimas suteiks teisę tik teikti paslaugas gyventojams; taip pat teikti paslaugas juridiniams asmenims, jeigu iš juridiniams asmenims suteiktų paslaugų gautos pajamos ne didesnės kaip 10 procentų visų mokestinio laikotarpio pajamų, gautų iš verslo liudijime nurodytos veiklos¹¹. Šis pakeitimas reiškia, kad su atlikimais susijusių paslaugų juridiniams asmenims pagal verslo liudijimą galės būti teikiama, jei pajamos iš jų sudarys ne daugiau kaip 10 procentų mokestinio laikotarpio pajamų.

Trečia, nepaisant to, kad GPMĮ komentaras skiria tik dvi atlikėjų kategorijas – vykdančius veiklą darbo santykių ar jų esmę atitinkančių santykių pagrindu bei vykdančius individualią veiklą, tyrimo metu surinkti duomenys leidžia konstatuoti, kad realiai praktikoje egzistuoja gausi trečioji atlikėjų grupė. Tai – atlikėjai, kurie atlikėjo veiklą vykdo ne darbo sutarties, bet civilinių sutarčių pagrindu, tačiau kartu jie nėra GPMĮ nustatyta tvarka įforminę individualios veiklos¹². Tai gali būti bet kokios srities atlikėjai: laisvai samdomi teatro ar kino aktoriai, muzikantai, šokėjai ir kt. Šios trečiosios grupės egzistavimą patvirtina 2008 m. atlikti Valstybinio socialinio draudimo įstatymo pakeitimai¹³, kuriais atlikėjai *expressis verbis* numatyti kaip apdraustųjų asmenų grupė. Jei praktikoje atlikėjai ar bent dauguma jų būtų priskiriami prie individualią veiklą vykdančių asmenų, minėto įstatymo pakeitimo nebūtų reikėję, nes individualią veiklą vykdančias asmenys kaip apdraustieji asmenys buvo minimi Valstybinio socialinio draudimo įstatyme nuo 2004 m. sausio 1 d. Tokios savarankiškos atlikėjų grupės egzistavimą patvirtina ir Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos turimi duomenys: atlikėjų, gaunančių pajamas iš atlikėjo veiklos, tačiau neregistravusių individualios veiklos, 2009 m. ketvirtąjį ketvirtį buvo 2773, 2010 m. ketvirtąjį ketvirtį – 3327¹⁴.

10 Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 50-1598.

11 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. spalio 27 d. nutarimas Nr. 1261 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. lapkričio 19 d. nutarimo Nr. 1797 „Dėl Verslo liudijimų išdavimo gyventojams taisyklių“ pakeitimo“. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 133-6316.

12 Atlikėjas, pradėjęs vykdyti atlikėjo individualią veiklą, privalo apie tai informuoti mokesčio administratorių pateikdamas nustatytos formos prašymą įregistruoti į Mokesčių mokėtojų registrą (GPMĮ 35 str. 2 d.).

13 Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 29, 31 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 149-6019.

14 Atkreiptinas dėmesys, kad tikrasis tokių asmenų skaičius yra didesnis, nes didelė dalis atlikėjų dėl netiksliai sudarytų sutarčių priskiriami prie asmenų, gaunančių pajamas pagal autorinę sutartį.

Pažymėtina, kad iki 2010 m. gruodžio 11 d. didelio praktinio skirtumo tarp antriosios ir trečiosios atlikėjų kategorijų nebuvo, nes joms abiem buvo taikomas tas pats 15 procentų mokesčio tarifas. Po 2010 m. gruodžio 11 d. įsigaliojusių GPMĮ pakeitimų¹⁵ šioms grupėms yra taikomas skirtingas tarifas – individualią veiklą vykdančių ir apie tai informavusių mokesčių administratorių atlikėjų atžvilgiu taikomas, kaip minėta, 5 procentų mokesčio tarifas bei leidžiami atskaitymai, tuo tarpu neįforminusiems individualios veiklos atlikėjams galioja bendrasis 15 procentų mokesčio tarifas, be to, nėra galimi atskaitymai, taikomi iš individualios veiklos gautoms pajamoms. Todėl šiuo metu savarankiškai veikiantiems atlikėjams ekonomiškai naudinga naudotis asmens, užsiimančio individualia veikla, statusu.

Atkreiptinas dėmesys, kad 2011 m. gegužės 24 d. pateiktas GPMĮ 6 straipsnio pakeitimo projektas¹⁶, kuriame siūloma pajamų mokesčio 5 procentų tarifą taikyti taip pat pajamoms, gautoms iš atlikėjo veiklos. Šis įstatymo projektas grindžiamas tuo, kad „Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo, Valstybinio socialinio draudimo įstatymo ir Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto 2011 metų rodiklių patvirtinimo įstatymo redakcijos numato nepagrįstai didelę mokesstinę naštą autoriams, atlikėjams ir sportininkams bei jų paslaugas perkantiems asmenims“¹⁷. Tokia pataisa yra aktuali anksčiau nagrinėtai trečiajai atlikėjų grupei – atlikėjams, užsiimantiems atlikėjų veikla, bet neregistruotiems individualios veiklos, ir išspręstų jų apmokestinimo diferenciaciją. Atsižvelgdami į pastarąją aplinkybę, į tai, kad funkciškai įregistruosiu individualią veiklą ir jos neregistruosiu atlikėjų teikiamos paslaugos niekuo nesiskiria, taip pat į tai, kad vidutinės savarankiškai veikiančių atlikėjų mėnesinės pajamos yra labai mažos¹⁸, o socialinio draudimo įmokų našta didelė, tyrimo autoriai laiko pagrįstu siūlymą sumažinti 5 procentų gyventojų pajamų mokesčio tarifą taikyti ir atlikėjams, kurie gauna pajamas iš savarankiškos atlikėjo veiklos jos neregistruose.

Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad atlikėjas gali gauti pajamų iš kitokios, ne atlikimo veiklos. Jis taip pat gali gauti pajamų už atlikėjo turtinių teisių perleidimą ar suteikimą. Pabrėžtina, kad nors praktiniu požiūriu labai sudėtinga atskirti atlikėjo turtinių teisių perleidimo ar suteikimo sutartis, tačiau GPMĮ griežtai skiria pagal jas gaunamas pajamas. Pajamos, gaunamos už atlikėjo turtinių teisių suteikimą, įstatymo prasme laikomos honoraru, pasyvaus pobūdžio pajamomis (GPMĮ 2 str. 5 d.), tuo tarpu pajamos už atlikėjo turtinių teisių perleidimą būtų laikomos pajamomis iš kūrybos, tai yra aktyvios veiklos pajamomis (GPMĮ 2 str. 10 d.). Kita vertus, praktinis skirtumas nėra didelis, nes ta-

15 Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 2, 6, 10, 12, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 145-7411.

16 Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 6 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIP-3244 [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-12-26]. <www.lrs.lt>.

17 Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 6 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIP-3244 aiškinamasis raštas [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-12-26]. <www.lrs.lt>.

18 Remiantis Valstybinio socialinio draudimo fondo 2010–2011 metų pajamų rodikliais, dirbančiųjų pagal autorines sutartis, sportininkų, atlikėjų, susijusių su darbdaviu darbo santykiais, vidutinės mėnesio pajamos 2010 m. buvo 1116 Lt, 2011 m. 1–3 ketvirtį buvo 819,8 Lt; dirbančiųjų pagal autorines sutartis, sportininkų, atlikėjų, nesusijusių su darbdaviu darbo santykiais, vidutinės mėnesio pajamos per tuos pačius laikotarpius atitinkamai – tik 345,4 ir 360,9 Lt.

rifo požiūriu šios pajamos nesiskiria – joms taikomas 15 procentų tarifas. Pajamų, gautų iš kūrybos ar honoraro atskyrimas nuo pajamų, gautų iš atlikėjo veiklos, yra aktualus, kai pastarosioms taikomas mažesnis 5 procentų pajamų mokesčio tarifas. Praktikoje tai reikštų būtinybę sutartyje atskirti pajamas, sumokamas už atlikėjo veiklą, nuo pajamų iš kūrybos bei honoraro. Tyrimo metu surinktų pavyzdinių su atlikėjais sudaromų sutarčių analizė atskleidė, kad nė vienoje jų atlyginimas už atlikėjo paslaugas ir atlyginimas už perleidžiamas ar suteikiamas atlikėjo turtines teises nėra skiriamas.

Kalbant apie praktinę atlikėjų mokesstinę padėtį, apklausos duomenys leidžia pateikti tokius apibendrinimus. Remiantis tuo, kad iš apklaustų 94 atlikėjų 23,4 procentai nurodė, kad naudojasi verslo liudijimais, individualią veiklą yra registravę 14,9 procentų apklaustų atlikėjų, galima daryti išvadą, kad atlikėjai daugeliu atvejų dėl neišmanymo ir nepagrįstų baimių (pavyzdžiui, vienas iš atsakymų buvo „įregistravus individualią veiklą, pradeda persekioti „Sodra“, kitas nurodė, kad pavienis atlikėjas negali užsiimti individualia veikla) dažniausiai nesinaudoja pakankamai palankiu individualios veiklos mokesčiniu režimu. Tik vienas iš apklaustų atlikėjų tiksliai įvardino individualios veiklos teikiamus privalumus (nedidelį pajamų mokesčio tarifą ir galimybę atskaityti profesines sąnaudas). Kita vertus, nė vienas iš apklaustų atlikėjų nenurodė problemų dėl gyventojų pajamų mokesčio taikymo, išskyrus didelį mokesčio dydį, bet ir šis argumentas akivaizdžiai yra nukreiptas ne tiek į gyventojų pajamų mokesčio tarifą (jis pastaraisiais metais nedidėjo), kiek į prisidėjusias socialinio ir sveikatos draudimo įmokas. Antroji problema – didžioji dalis apklaustų atlikėjų nurodė, kad galiojantis teisinis mokesčių reglamentavimas yra sudėtingas ir jiems nesuprantamas arba tokia išvada darytina iš klaidingai pateiktų teisės aktų aiškinimų¹⁹.

Žvelgiant į atlikėjų apmokestinimą lyginamuoju aspektu, galima teigti, kad, pirma, apmokestinimo schemas skirtingose Europos valstybės yra labai įvairios, o pagrindinės problemos siejamos su tuo, kad dažniausiai autoriams ir atlikėjams neleidžiama atlikti profesinės veiklos išlaidų atskaitymo, periodiškai apmokestinamos labai skirtingo dydžio ir nereguliarios pajamos, antra, Lietuvos atlikėjai naudojami pakankamai palankiu fizinių asmenų pajamų mokesčio tarifu (5 ir 15 procentų lyginant, pavyzdžiui su Liuksemburgu, kur taikomas maksimalus 22,8 procentų tarifas, ar Slovėnija, kur visiems atlikėjams taikoma 15 procentų tarifas)²⁰.

Apibendrinant pasakytina, kad atlikėjų pajamų apmokestinimo gyventojų pajamų mokesčiu principinių keitimų poreikio nenustatyta, išskyrus anksčiau siūlytą savarankiškai atlikėjo veiklą vykdančių atlikėjų pajamų mokesčio tarifo suvienodinimą. Kita vertus, atlikėjai ir šiuo metu gali rinktis iš pakankamai plataus spektro galimybių, o individualios veiklos pajamoms taikomas 5 procentų pajamų mokesčio tarifas yra vienas žemiausių Europoje. Sprendžiant iš interviu ir apklausos metu pateiktų atsakymų, pra-

19 Šią išvadą patvirtina ir atsakymai į klausimą, kaip atlikėjai vertina savo informuotumą apie šiuo metu galiojančią atlikėjų apmokestinimo fizinių asmenų pajamų mokesčiu, socialinio ir sveikatos draudimo mokesčiais tvarką: labai tiksliai žinantys nurodė 4,3 procentų, pakankamai žinantys – 26,6 procentų, nepakankamai žinantys – 53,2 procentų, nieko nežinantys – 13,8 procentų.

20 *The Status of Artist in Europe. Study for the European Parliament* [interaktyvus]. Brussels, European Parliament, 2006, p. 35–40 [žiūrėta 2011-01-31]. <<http://www.europarl.europa.eu/activities/committees/studies/download.do?file=13248>>.

šant įvertinti galiojančią apmokestinimo sistemą, galima daryti išvadą, kad didžiausia problema yra nepakankama informacija ir klaidingi stereotipai. Todėl pagrindinis dėmesys turėtų būti skiriamas informacijos sklaidai. Be to, informacija turėtų būti pateikiama, pirma, atlikėjams suprantamu būdu, antra, neapsiribojant atsakymų į individualius atlikėjų paklausimus forma, bet ir kryptingai informuojanti kiek įmanoma didesnę skaičių atlikėjų pagrindiniais mokesčių klausimais. Dėl šių priežasčių nėra pakankamas Valstybinės mokesčių inspekcijos ir jos teritorinių skyrių teikiamas konsultavimas mokesčių klausimais. Kaip nurodyta pirmojoje publikacijoje, čia ženklų vaidmenį galėtų atlikti Lietuvos gretutinių teisių asociacija AGATA (toliau – AGATA), kurios įgalioti organai jau yra patvirtinę sprendimą įsteigti naują AGATA padalinį, atliksiantį konsultavimo funkciją, – Informacinį centrą²¹. Kartu pasakytina, kad AGATA yra iš esmės tik muzikos atlikėjams atstovaujanti asociacija ir toli gražu neapima visų kategorijų atlikėjų, be to, Informacinio centro veikla taip pat planuojama atsakymų į individualius paklausimus forma. Kitas ir, manytina, veiksmingesnis variantas būtų valstybės institucijų, pirmiausia Kultūros ministerijos, vykdomos atlikėjų švietimo akcijos.

2. Atlikėjų privalomasis socialinis ir sveikatos draudimas

Pagrindinis teisės aktas, reglamentuojantis socialinį draudimą, yra Valstybinio socialinio draudimo įstatymas²² (toliau – VSDĮ) bei Sveikatos draudimo įstatymas²³ (toliau – SDĮ). VSDĮ 3 straipsnis nustato tokias socialinio draudimo rūšis:

- 1) pensijų socialinis draudimas;
- 2) ligos ir motinystės socialinis draudimas;
- 3) nedarbo socialinis draudimas;
- 4) nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinis draudimas;
- 5) sveikatos draudimas.

Atkreiptinas dėmesys, kad savarankiškai dirbantys atlikėjai į privalomojo socialinio draudimo sistemą²⁴ buvo įtraukti palyginti neseniai – tik nuo 2009 m. sausio 1 d., kai įsigaliojo atitinkami VSDĮ ir SDĮ papildymai²⁵. Viena iš priežasčių ir buvo ta, jog esant skirtingai atlikėjų, dirbančių pagal darbo sutartį, ir atlikėjų, dirbančių savarankiškai, padėčiai, įprasta praktika buvo vengti darbo sutarties sudarymo ar dalį pajamų išmokėti kitų sutarčių pagrindu. Tačiau ir pakeitus įstatymus dirbančių pagal darbo sutartį ir savarankiškai dirbančių atlikėjų socialinis draudimas išlieka skirtingas.

21 Vykdomo projekto baigimo metu Informacinis centras dar nebuvo pradėjęs savo veiklos; tikėtina veiklos pradžia AGATA atstovai nurodė 2012 metų pirmąjį ketvirtį.

22 Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1991, Nr. 17-447.

23 Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 55-1287.

24 Žinoma, atlikėjai ir anksčiau galėjo savanoriškai draustis įstatymo nustatyto socialiniu bei sveikatos draudimu.

25 Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 29, 31 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 149-6019; Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymo 2, 6, 8, 15, 16, 17, 18, 19 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 149-6022.

Neišvengiama reformos pasekmė buvo gerokai išaugusios atlikėjų išlaidos sudarant autorines ar atlikėjo teisių perleidimo sutartis, nes šie asmenys (apdraustieji ir draudėjai) privalo, be fizinių asmenų pajamų mokesčio, apskaičiuoti ir sumokėti socialinio ir sveikatos draudimo įmokas. Išaugusi valstybei mokėtinų sumų našta yra pagrindinė problema, kurią nurodo tyrimo metu apklausti atlikėjai, taip pat atlikimų naudotojai. Kartu tai skatino atlikėjus ir, ypač, naudotojus rinktis kitas, ne autorines ar atlikėjo teisių perleidimo sutartis, taip siekiant išvengti socialinio draudimo įmokų (žr. 2.3. poskyrį).

2.1. Atlikėjų padėtis privalomojo valstybinio socialinio ir sveikatos draudimo įstatymuose

Kaip nurodyta ankstesnėse publikacijose, VSDĮ ir SDĮ naudoja GPMĮ pateiktą „atlikėjo veiklos“ apibrėžimą, taip pat remiasi ir kitomis GPMĮ vartojamomis sąvokomis. Atlikus VSDĮ analizę atlikėjai valstybinio socialinio draudimo požiūriu skiriami į kelias kategorijas:

(1) Atlikėjai, dirbantys pagal darbo sutartį (VSDĮ 4 str. 1 d. 1 p.). Atlikėjai, patenkantys į šią kategoriją, moka 3 procentų dydžio draudimo įmokas nuo darbo užmokesčio sumos ir kitų VSDĮ 7 straipsnio 1 dalyje nurodytų pajamų, o draudėjas, priklausomai nuo grupės, moka 28,70, 28,18 arba 27,98 procentų²⁶ dydžio įmokas. Tokie atlikėjai draudžiami visų rūšių valstybiniu socialiniu draudimu;

(2) Atlikėjai, užsiimantys individualia veikla (VSDĮ 4 str. 3 d.). Jie moka 28,5 procentų dydžio draudimo įmokas nuo 50 procentų pajamų už atlikėjo veiklą sumos ir yra draudžiami pensijų socialiniu draudimu pagrindinei ir papildomai pensijos dalims, ligos ir motinystės socialiniu draudimu, kai draudžiama tik motinystės, tėvystės ir motinystės (tėvystės) išmokoms gauti;

(3) Atlikėjai, kurie vykdo individualią veiklą turėdami verslo liudijimą (VSDĮ 4 str. 4 d. 1 p.). Jie draudžiami tik pagrindinei pensijos daliai ir turi mokėti 50 procentų valstybinės socialinio draudimo bazinės pensijos dydžio draudimo įmoką;

(4) Atlikėjai, gaunantys pajamas iš atlikėjo veiklos iš draudėjo, su kuriuo nėra susiję darbo santykiais (VSDĮ 4 str. 5 d.). Jie moka 3 procentų dydžio draudimo įmokas nuo 50 procentų pajamų už atlikėjo veiklą sumos, draudėjai – 25,5 procentų dydžio įmokas. Šie atlikėjai draudžiami pensijų socialiniu draudimu pagrindinei ir papildomai pensijos dalims, ligos ir motinystės socialiniu draudimu, kai draudžiama tik motinystės, tėvystės ir motinystės (tėvystės) išmokoms gauti;

(5) Atlikėjai, susiję su draudėju darbo santykiais, tačiau tuo pat metu iš šio draudėjo gaunantys pajamų iš atlikėjo veiklos (VSDĮ 4 str. 1 d. 1 p.). Šių atlikėjų mokamos draudimo įmokos ir draudimo rūšys yra tokios pat, kaip ir pirmos kategorijos²⁷.

26 Čia ir toliau nurodomi tarifai nustatyti 2010 m. gruodžio 9 d. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto 2011 metų rodiklių patvirtinimo įstatymu. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 153-7782.

27 Iki 2011 m. sausio 1 d. jiems galiojo lengvatinis valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifas. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 29, 31 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymu (*Valstybės žinios*. 2008, Nr. 149-6019) 10 straipsnio 4, 6 dalys.

SDĮ atžvilgiu, priklausomai nuo veiklos formos, atlikėjai gali patekti į keturias kategorijas:

(1) atlikėjai, dirbantys pagal darbo sutartį (SDĮ 17 str. 1 d. 1 p.). Šiuo atveju 3 procentų dydžio nuo VSDĮ nustatyta tvarka apskaičiuotų pajamų draudimo įmokas moka draudėjas, 6 procentų dydžio įmokas – apdraustieji;

(2) atlikėjai, kurie verčiasi individualia veikla (17 str. 4 d.). Jie moka 9 procentų dydžio draudimo įmokas nuo 50 procentų pajamų, gautų iš atlikėjo veiklos. Kartu pažymėtina, kad jiems yra nustatyta pareiga kas mėnesį mokėti 9 procentų minimaliosios mėnesinės algos, galiojančios mėnesio, už kurį mokama įmoka, paskutinę dieną, dydžio privalomojo sveikatos draudimo įmokas (SDĮ 18 str. 4 d.);

(3) atlikėjai, turintys verslo liudijimus (17 str. 5 d.), moka 9 procentų dydžio draudimo įmokas nuo minimaliosios mėnesinės algos, galiojančios mėnesio, už kurį mokama įmoka, paskutinę dieną (SDĮ 17 str. 5 d.);

(4) atlikėjai, nedirbantys pagal darbo sutartį ir nesiverčiantys individualia veikla (17 str. 3 d.). Šiuo atveju 3 procentų dydžio draudimo įmokas nuo 50 procentų pajamų, gautų iš atlikėjo veiklos, moka draudėjas, o 6 proc. apdraustieji. Šiuo atveju taip pat taikoma minimali metinė privalomojo sveikatos draudimo įmoka – ne mažesnė kaip 9 procentai 12 minimaliųjų mėnesinių algų, galiojančių tų metų kiekvieno atitinkamo mėnesio paskutinę dieną, dydžio (SDĮ 17 str. 10 d.).

Kaip matyti, atlikėjų kategorizavimas VSDĮ ir SDĮ iš esmės atkartoja tą pačią struktūrą kaip ir gyventojų pajamų mokesčio atžvilgiu²⁸:

- a) atlikėjai, dirbantys pagal darbo sutartį;
- b) atlikėjai, užsiimantys individualia veikla, įskaitant savarankišką atvejį, kai atlikėjai vykdo individualią veiklą turėdami verslo liudijimą;
- c) atlikėjai, kurie pajamas iš atlikėjo veiklos gauna ne darbo sutarties pagrindu, tačiau kartu nėra nustatyta tvarka įregistravę individualios veiklos.

Vienintelis netipinis atvejis yra tik papildomas 5 kategorijos atlikėjų (susijusių su draudėju darbo santykiais ir iš šio draudėjo gaunančių pajamų iš atlikėjo veiklos) išskyrimas VSDĮ, tačiau ši kategorija neturi reikšmės privalomojo sveikatos draudimo atžvilgiu, nes tokie atlikėjai dirba pagal darbo sutartį ir yra laikomi apdraustais privalomuoju sveikatos draudimu (SDĮ 6 str. 3 d. 1 p.).

Plačiausią apsaugą gauna 1 ir VSDĮ atžvilgiu išskirtos 5 kategorijos atlikėjai; jie yra draudžiami visų rūšių valstybiniu socialiniu draudimu. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad VSDĮ 4 straipsnio 1 dalies 1 punktą atskirai išskiria asmenis, dirbančius pagal darbo sutartį, kurie gauna pajamų pagal autorines sutartis iš draudėjo – Lietuvos vieneto²⁹ (tačiau nebūtinai to paties, su kuriuo sudaryta darbo sutartis), kurių socialinis draudimas yra analogiškas kaip 1 ir 5 kategorijų atlikėjų. Šis aspektas turi svarbią praktinę reikšmę, nes, kaip nurodyta vienoje iš ankstesnių publikacijų³⁰, itin dažnai su atlikėjais sudaro-

28 Žr. 1 skyrių.

29 Lietuvos vieneto sąvoką apibrėžia GPMĮ 2 str. 25 d.: tai juridinis asmuo, įsteigtas Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka, taip pat užsienio vieneto filialas arba atstovybė, įsteigti Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka ir nesantys to užsienio vieneto nuolatine buveine.

30 Birštonas, R.; Matulevičienė, N. J.; Usonienė, J. Atlikėjų turitinių teisių individualaus įgyvendinimo problemos Lietuvoje. *Socialinių mokslų studijos*. 2011, 3(3): 948.

mos autorinės sutartys. O tai reiškia, kad egzistuoja dilema, prie kurios apdraustųjų kategorijos reikėtų priskirti atlikėjus, kurie dirba pagal darbo sutartį ir papildomai sudaro autorine įvardintą sutartį su kitu Lietuvos vienetu: ar jiems taikytinas VSDĮ 4 straipsnio 1 dalies 1 punktas, ar VSDĮ 4 straipsnio 5 dalis? Nurodytais atvejais mokamos socialinio draudimo įmokos ir draudimo rūšys smarkiai skiriasi. Atsižvelgiant į sunkumus atskiriant autorinius ir atlikimo teisinius santykius³¹, praktikoje toks skirtingas reglamentavimas sukelia daugybę neaiškumų ir praktinių keblumų atlikėjams ir, ypač, atlikimų naudotojams. Siekiant pašalinti skirtingą asmenų, gaunančių pajamas iš atlikėjo veiklos ir gaunančių pajamas pagal autorines sutartis, perskyrą VSDĮ 4 straipsnio 1 dalies 1 punkte, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2010 metų pavasarį pateiktame VSDĮ pakeitimo projekte buvo siūloma šio skirtumo atsisakyti³². Tačiau minėtą įstatymo projektą priėmus 2011 m. gruodžio 13 d. nuostatos dėl pajamų, gautų pagal autorinę sutartį ir vykdant atlikėjo veiklą, suvienodinimo nebeliko. Inicijatyva suvienodinti šias pajamas vertintina teigiamai, nes taip būtų pasiektas teisinis apibrėžtumas, nes neberekėtų diferencijuoti atlikėjų ir autorių pajamų, kurios praktikoje, sakyta, susipina ir gali būti atribotos tik atlikus įdėmų teisinį tyrimą.

Atitinkamai, 2, 3 ir 4 kategorijos atlikėjų socialinė apsauga yra mažesnės apimties. Pirmiausia, jie nėra draudžiami nuo tokių socialinių rizikų kaip nedarbas, nedarbingumas dėl nelaimingo atsitikimo ar ligos, o vykdantys veiklą turėdami verslo liudijimą nedraudžiami ir draudimu motinystės, tėvystės ir motinystės (tėvystės) socialinio draudimo pašalpoms. Kita vertus, nurodytų kategorijų atlikėjų mokamos draudimo įmokos yra mažesnės. Antra, problemų sukelia aplinkybė, jog nurodytų kategorijų atlikėjų pajamos pasižymi nepastovumu ir / arba gautas atlygis gali būti mažesnis už minimalią mėnesinę algą. Dėl to gali kilti problemų net ir taikant tas socialinio draudimo rūšis, kuriomis jie yra privalomai draudžiami, ypač taikant draudimą motinystės, tėvystės ir motinystės (tėvystės) socialinio draudimo pašalpoms bei sveikatos draudimą. Nurodytais atvejais atlikėjai laikomi apdraustais, jei draudimo įmokos mokamos nuo pajamų sumos, ne mažesnės kaip minimalioji mėnesinė alga (Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 4 str. 5 d., SDĮ 18 str. 4 d.). Tai, kad savarankiškai dirbantys atlikėjai iš tikrųjų susiduria su šia problema, patvirtino ir atliktos apklausos duomenys³³.

Žvelgiant į atlikėjo privalomąjį socialinį ir sveikatos draudimą lyginamuoju aspektu, *Prancūzijoje* plačiausia socialine apsauga taip pat naudojasi atlikėjai-darbuotojai. Pagal darbo sutartis dirbantiems atlikėjams taikomas bendrasis pagal darbo sutartis dirbančių asmenų socialinės apsaugos režimas. Socialinio draudimo įmokas moka darbdavys. Jei su atlikimais susijusi veikla nėra įprasta darbdavio veikla, darbdavys, užsiregistravęs specialioje organizacijoje, kuri administruoja socialinio draudimo įmokų surinkimą ir paskirstymą darbdaviams, kuriems viešų pasirodymų organizavimas nėra įprasta veikla (*Guichet unique du spectacle occasionnel*), turi galimybę mokėti fiksuotą

31 Birštonas, R.; Matulevičienė, N. J.; Usonienė, J., *supra* note 3, p. 240.

32 Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 2, 7, 8 ir 16 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIP-3167 [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-12-26]. <www.lrs.lt>.

33 21,3 procentai apklaustų atlikėjų nurodė, kad susidūrė su problemomis taikant sveikatos ar socialinį draudimą dėl to, kad mėnesio pajamos buvo mažesnės nei minimalioji mėnesinė alga.

socialinio draudimo įmokų sumą. Ši įmoka gali būti mokama, jei atlikėjo atlyginimas neviršija 670,50 eurų, tačiau ši sistema laikoma labai nepalankia atlikėjams, nes tokiu atveju galimos gauti išmokos yra mažesnės. Kitais atvejais socialinio draudimo įmokos ir įmokos šeimos išmokoms gauti yra 70 procentų įmokų, mokamų pagal bendrąjį darbuotojų socialinės apsaugos režimą. Atlikėjo sutikimu nuo sumos, kuri apmokestinama, leidžiama daryti profesinių išlaidų atskaitas. Taip sumažinamos mokėtinos sumos, bet mažėja ir galimos išmokos. Atlikėjo darbuotojo teisė į išmokas atsiranda, jei per mėnesį dirbta ne mažiau kaip 60 valandų, per 3 mėnesius 120 valandų arba 1200 valandų per metus. Bendrasis darbuotojo socialinio draudimo režimas apima nedarbo draudimą; ligos ir nedarbingumo draudimą; draudimą nuo nelaimingų atsitikimų darbe; motinystės, tėvystės atostogų draudimą; pensijos draudimą pagrindinei pensijos daliai gauti.

Tuo tarpu atlikėjai, kurių veiklos pobūdis yra nenuolatinis, gali naudotis specialiu su pertraukomis dirbančio atlikėjo statusu (*artiste interprète intermittent*). Šis statusas leidžia gauti nedarbo išmokas nedarbo laikotarpiu. Siekiant gauti išmokas reikia, kad atlikėjas per pastarąsias 319 dienų būtų dirbęs 507 valandas, darbo sutartis būtų pasibaigusi (jei sutartis nutraukta atlikėjo iniciatyva, išmoka, išskyrus kai kuriuos atvejus, nemokama); būti užsiregistravusiam kaip ieškančiam darbo; būti fiziškai pajėgiam dirbti; nebūti sulaukusiam 65 metų amžiaus. Išmoka gali būti mokama 243 dienas, o jos dydis priklauso nuo atlikėjo gauto darbo užmokesčio, maksimali dienos išmoka – 121,33 eurų. Galimybė pasinaudoti išmokomis numatyta ir pakartotinai, jei tenkinamos sąlygos pakartotinai išmokai gauti. Priklausomai nuo išmokos dydžio (jei išmoka mažesnė nei 31,36 eurų per dieną), socialinio draudimo įmokos neatskaitomos, jei išmokos didesnės – atskaitymai daromi. Atlikėjų atžvilgiu specialios socialinės apsaugos taisyklės yra nustatytos ir daugelyje kitų Europos valstybių³⁴.

Lietuvoje taip pat kai kurioms atlikėjų grupėms yra numatytos papildomos socialinės garantijos. Pirma, specialios socialinės garantijos yra numatytos kai kuriems teatrų ir koncertinių įstaigų kūrybiniais darbuotojams. Teatrų ir koncertinių įstaigų įstatymo³⁵ 13 straipsnis nustato teisę teatrų ir koncertinių įstaigų kūrybiniais darbuotojams, kurie dėl savo profesijos specifikos negali dirbti pagal įgytą specialybę iki Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo nustatyto senatvės pensijos amžiaus ir dėl to nutraukė darbo sutartį, iš valstybės biudžeto lėšų kas mėnesį gauti 4 MGL dydžio kompensacinę išmoką, kol jų gavėjui sukaks senatvės pensijos amžius. Tokios išmokos skiriamos:

- 1) baleto artistams ir šokėjams, turintiems ne mažesnę kaip 20 metų kūrybinio darbo profesionalioje scenoje stažą;
- 2) grojantiems pučiamaisiais instrumentais muzikantams ir solistams vokalistams, turintiems ne mažesnę kaip 25 metų kūrybinio darbo profesionalioje scenoje stažą;

34 Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Parlamentinio tyrimo departamento studija „Menininkų socialinė apsauga ES valstybėse“, 2008 (nepublikuota), p. 6–10; *The Status of Artist in Europe. Study for the European Parliament*, supra note 20, p. 21–33.

35 Lietuvos Respublikos teatrų ir koncertinių įstaigų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 48-2284.

3) choro artistams, turintiems ne mažesnę kaip 30 metų kūrybinio darbo profesionalioje scenoje stažą³⁶.

Antra, specialios garantijos yra numatomos meno kūrėjo statusą įgijusiems atlikėjams. Jas būtina aptarti išsamiau.

2.2. Atlikėjas, turintis meno kūrėjo statusą

Būtinybė skirti menininkų mėgėjų ir profesionalių menininkų veiklą buvo akcentuota Europos Parlamento rezoliucijoje dėl menininkų socialinio statuso Europos Sąjungoje³⁷. Esminis tokio skirstymo tikslas – užtikrinti profesionaliems menininkams socialinį saugumą ir taip skatinti aukščiausio lygmens kūrybiškumą. Meno kūrėju gali būti pripažinti ir specialiu jo statusu naudotis ne visi, o tik profesionalūs atlikėjai, kurių profesionalumas atitinka įstatyme numatytus kriterijus. Įstatymu numatytas pagrindas įgyti meno kūrėjo statusą Lietuvos atlikėjams atsirado 1996 metais priėmus Lietuvos Respublikos meno kūrėjo ir meno kūrėjų organizacijų statuso įstatymą³⁸. Šiuo metu galiojančioje įstatymo redakcijoje, 2 straipsnio 1 dalyje pateikiamas toks meno kūrėjo sąvokos apibrėžimas: *Meno kūrėjas – meno kūrinius kuriantis, juos savitai atliekantis fizinis asmuo, kuriam už tai yra suteikiamas meno kūrėjo statusas*. Nors šiame apibrėžime ir nevartojama sąvoka atlikėjas, tačiau žodžiai „meno kūrinius savitai atliekantis fizinis asmuo“ akivaizdžiai parodo, kad meno kūrėjo sąvoka apima ir meno kūrinių atlikėją. Apibrėžime akcentuojamas atlikimo savitumas, susijęs su originalumo reikalavimais, o įstatymo 3 straipsnyje numatyti meno kūrėjo statuso suteikimo pagrindai ir sąlygos siejamos su profesionalia kūryba.

Lietuvoje įstatymu įtvirtintas meno kūrėjo statusas neturi įtakos atlikėjo, kaip intelektinės nuosavybės teisių subjekto, asmeninių neturtinių ir turtinių teisių turiniui ir jų įgyvendinimo būdams, taip pat nesuteikia atlikėjams, turintiems meno kūrėjų statusą, gyventojų pajamų mokesčio lengvatų (išskyrus galimybę lengvatine tvarka (nemokant maito mokesčių), įvežti į Lietuvą užsienio valstybių, ne Europos Sąjungos valstybių narių, meno kūrėjų renginiuose sukurtus atlikimų įrašus³⁹), tačiau suteikia papildomų socialinės apsaugos garantijų.

Meno kūrėjo statusą įgijusio atlikėjo galimybė gauti paramą socialinei apsaugai buvo numatyta atitinkamai papildžius Meno kūrėjo ir meno kūrėjų organizacijų statuso įstatymą, VSDĮ bei SDĮ⁴⁰, o procedūra detalizuota Meno kūrėjų socialinės apsaugos pro-

36 Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos pateiktais duomenimis, kompensacines išmokas 2011 metais gavo 80 atlikėjų.

37 Europos Parlamento 2007 m. birželio 7 d. rezoliucija dėl menininkų socialinio statuso Europos Sąjungoje (2006/2249(INI)). *Oficialusis leidinys*. C125, 2008, p. 223–228.

38 Lietuvos Respublikos meno kūrėjo ir meno kūrėjų organizacijų statuso įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 84-2002; 2010, Nr. 137-7002.

39 Užsienio valstybių, ne Europos Sąjungos valstybių narių, meno kūrėjų renginiuose sukurtų meno kūrinių įvežimo į Lietuvos Respubliką taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. rugpjūčio 10 d. nutarimu Nr. 870. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 98-3702.

40 Žr. Lietuvos Respublikos meno kūrėjo ir meno kūrėjų organizacijų statuso įstatymo pakeitimo įstatymą. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 137-7002, Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 5, 7 ir 9 straipsnių pakeitimo įstatymo (*Valstybės žinios*. 2010, Nr. 76-3867) 1 straipsnį ir Lietuvos Respubli-

gramoje bei Meno kūrėjų socialinės apsaugos programos administravimo tvarkos apraše (toliau – Aprašas)⁴¹. Remiantis minėtais teisės aktais, meno kūrėjo statusą turintiems atlikėjams, gaunantiems mažas ir nereguliaras pajamas, valstybė įsipareigojo padėti susimokėti valstybinio socialinio draudimo ir privalomojo sveikatos draudimo įmokas, taip pat mokėti kūrybinės prastovos išmokas. Minėtame Apraše nustatyta, kad meno kūrėjo statusą turintys darbingo amžiaus asmenys, kurių draudžiamųjų pajamų suma per kalendorinius metus mažesnė už atitinkamų metų Vyriausybės patvirtintų 12 minimaliųjų mėnesinių algų dydžio sumą, draudžiami pensijų socialiniu draudimu pagrindinei ir papildomai pensijos dalims, ligos ir motinystės socialiniu draudimu, sumokant valstybės lėšomis trūkstamą iki 12 Vyriausybės patvirtintų minimaliųjų mėnesinių algų socialinio draudimo įmokų sumą; taip pat meno kūrėjai draudžiami privalomuoju sveikatos draudimu⁴² (Aprašo 3, 4 punktai). Greta to meno kūrėjo statusą turintiems darbingo amžiaus atlikėjams suteikiama teisė gauti kūrybinės prastovos išmokas, jei toks asmuo laikinai neturi sąlygų vykdyti meno kūrybos ir (ar) jos rezultatų sklaidos ir neturi pajamų iš kūrybinės veiklos, individualios ar su darbo santykiais susijusios veiklos, o jo pajamos, gautos per paskutinius 3 mėnesius iki kūrybinės prastovos atsiradimo laikotarpio, nesudaro atitinkamų metų Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintų 6 minimaliųjų mėnesinių algų dydžio sumos ir negauna stipendijos. Tokios minimalios mėnesio algos dydžio išmokos meno kūrėjui mokamos 3 mėnesius; nauja kūrybinės prastovos išmoka iš Programos lėšų gali būti skiriama praėjus metams nuo skirtos kūrybinės prastovos išmokos mokėjimo pabaigos (Aprašo 11, 12 punktai). Tačiau pirmųjų metų patirtis rodo, kad atlikėjams šios nuostatos nėra aktualios. Kultūros ministerija 2011 metais negavo nė vieno atlikėjo, turinčio meno kūrėjo statusą, prašymo, tuo tarpu autoriai kreipėsi dėl tokių išmokų (2011 m. gauti 38 autorių prašymai). Be to, meno kūrėjo statusą turi tik nedaugelis atlikėjų, kita vertus, meno kūrėjams netaikoma parama draudžiant privalomuoju sveikatos draudimu, jei jie verčiasi individualia veikla (Aprašo 4 p.).

2.3. Įmokos

Atkreiptinas dėmesys į atlikėjų pajamas, nuo kurių skaičiuojamos socialinio ir sveikatos draudimo įmokos. Įmokos turi būti mokamos nuo pajamų, gautų už atlikėjo veiklą (VSDĮ 7 str. 1 d., Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklių⁴³ 20.1 p., SDĮ 17 str. 1 d.). Kaip minėta, nuo pajamų iš atlikėjo veiklos reikia skirti pajamas už atlikėjo intelektualios nuosavybės naudojimą. Kadangi pastarųjų atžvilgiu galioja skirtingos socialinio draudimo nuostatos, jas būtina

kos sveikatos draudimo įstatymo 17 straipsnio pakeitimo įstatymo (*Valstybės žinios*. 2010, Nr. 86-4518) 1 straipsnį.

41 Patvirtintuose Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. kovo 16 d. nutarimu Nr. 316 „Dėl meno kūrėjų socialinės apsaugos programos“. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 34-1604.

42 Privalomojo sveikatos draudimo įmokų mokėjimą valstybės lėšomis numatyta taikyti nuo 2012 m. sausio 1 dienos.

43 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. birželio 14 d. nutarimas Nr. 647 „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2005. Nr. 75-2725.

skaidyti į: (a) pajamas, gaunamas pagal licencines sutartis, (b) pajamas, gautas įgyvendinant atlikėjų teises į atlyginimą, ir (c) pajamas, gautas perleidus atlikėjo išimtinės teises. VSDĮ 8 straipsnio 1 dalies 27 punktą nustato, kad socialinio draudimo įmokos neskaičiuojamos nuo autoriams ir gretutinių teisių subjektams (taigi – ir atlikėjams) mokamo atlyginimo už kūrinį ir gretutinių teisių objektų panaudojimą pagal suteiktas licencijas panaudoti kūrinį ar gretutinių teisių objektus. Taip pat įmokos nėra skaičiuojamos ir nuo pajamų, gautų įgyvendinant teises į atlyginimą (kompensacinis atlyginimas už gretutinių teisių atgaminimą asmeniniais tikslais taip pat minimas VSDĮ 8 str. 1 d. 27 p., o tai, kad čia patenka ir kiti atlikėjų teisės į atlyginimą atvejai, matyti iš aptariamų normos priėmimo istorijos ir tikslo⁴⁴). Tuo tarpu pajamos, gautos perleidus atlikėjo išimtinės turtines teises, priskiriamos pajamoms, gautoms pagal autorines sutartis, tai yra tai pačiai kategorijai, kaip pajamos iš atlikėjo veiklos, todėl įmokos nuo šių pajamų turi būti mokamos. Toks savo esme tapačių pajamų skirtingas statusas praktikoje sukelia problemų. Pirma, praktikoje atskirti atlikėjo turtinių teisių perleidimo ir teisių suteikimo (licencinę) sutartį yra gana sudėtinga. Šių sutarties rūšių aiškiai neskiria Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas, funkcinio požiūriu tarp jų skirtumo dažnai nėra⁴⁵, taigi, ar buvo sudaryta teisių perleidimo ar licencinė sutartis, praktikoje dažniausiai reikalauja kruopštaus teisinio tyrimo. Tyrimo autorių surinktos pavyzdinės su atlikėjais sudaromų sutarčių formos tik patvirtina, kad iš pačios sutarties turinio identifikuoti, kuriai sutarčių rūšiai jos priskirtinos, dažniausiai neįmanoma. Antra, ūkio subjektai, matydami galimybę pasinaudoti mažesnių sąnaudų reikalaujančia teisine santykių forma, sutartis sudaro kaip licencines, taip išvengdami socialinio draudimo įmokų mokėjimo. Tačiau kartu tai reiškia, kad atlikėjas nuo šių pajamų nebėra draudžiamas socialiniu ir sveikatos draudimu ir už juos turės mokėti savo lėšomis. Kitaip sakant, licencinės sutartys leidžia atlikimų naudotojams visą draudimo įmokų našta perkelti vieniems atlikėjams⁴⁶. Tokia situacija tuo labiau pavojinga, kad atlikėjas iš anksto dažniausiai nežino apie su skirtingomis teisinėmis formomis susijusią riziką. Praktika, kai funkcinio požiūriu tapačios teisių perleidimo sutartys ir licencinės sutartys sukelia skirtingas teises pasekmes ir leidžia išvengti socialinio draudimo įmokų mokėjimo prievolę, vertintina kaip ydinga. Todėl tyrimo autoriai siūlo atsisakyti VSDĮ 8 straipsnio 1 dalies 27 punkto nuostatos atlikėjų atžvilgiu⁴⁷ ir privalomojo socialinio draudimo įmokas skaičiuoti ir nuo atlikėjų licencinių pajamų. To nepadarius yra didelė tikimybė, kad savarankiškai dirbantys atlikėjai nustos dalyvauti socialinio draudimo schemeje sudarydami licencines sutartis

44 Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 2, 4, 7, 8, 9 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto Nr. XIP-787 aiškinamasis raštas [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-12-26]. <www.lrs.lt>.

45 Birštonas, R.; Matulevičienė, N. J.; Usonienė, J. Atlikėjų turtinių teisių individualaus įgyvendinimo problemos Lietuvoje. *Socialinių mokslų studijos*. 2011, 3(3): 950.

46 Toks Lietuvos ūkio subjektų elgesio modelis 2011 metų pradžioje buvo pastebėtas autorių teises naudojančių subjektų veikloje: kai kurios leidyklos vietoj įprastai sudaromų kūrinio užsakymo sutarčių su vertėjais pradėjo sudarinėti licencines sutartis, kas lėmė, jog vertėjai neteko sveikatos draudimo teikiamos apsaugos. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos atstovai pokalbių metu taip pat patvirtino pastebimą licencinių sutarčių, sudaromų su atlikėjais, didėjimo tendenciją.

47 Manytina, kad ta pati išvada darytina ir kitų minėtoje teisės normoje nurodytų subjektų atžvilgiu, tačiau tai išeina už atliekamo tyrimo ribų.

ir valstybinio socialinio draudimo reforma juos įtraukiant į apdraustųjų sąrašą praras prasmę.

Išvados

1. Įvertinus atlikėjo padėtį gyventojų pajamų mokesčių ir privalomąjį socialinį bei sveikatos draudimą reglamentuojančiuose teisės aktuose, nustatytos iš esmės tos pačios įmanomos atlikėjo pozicijos: pirma, atlikėjas, dirbantis pagal darbo sutartį, antra, atlikėjas, kuris verčiasi individualia veikla (įskaitant individualios veiklos porūšį, kai atlikėjas veikia pagal verslo liudijimą), trečia, atlikėjas, kuris pajamas iš atlikėjo veiklos gauna ne darbo sutarties pagrindu, tačiau kartu nėra nustatyta tvarka įregistravęs individualios veiklos. Daugiausia praktinių problemų sukelia nurodytai trečiajai kategorijai priklausantys atlikėjai, nes, viena vertus, jų pajamos nepasižymi tokiu stabilumu, kaip dirbančių pagal darbo sutartį atlikėjų, kita vertus, jiems įstatymai nenumato lengvatų, analogiškų individualią veiklą vykdančioms atlikėjams.

2. Siūlytina vienodą 5 procentų dydžio gyventojų pajamų mokesčio tarifą taikyti ne tik atlikėjams, kurie verčiasi individualia veikla, bet ir atlikėjams, kurie gauna pajamas iš neregistruotos savarankiškos atlikėjo veiklos. Tačiau apmokestinamas pajamas, gautas iš atlikėjo veiklos, būtina atskirti nuo pajamų, gautų už atlikėjo turtinių teisių perleidimą ar suteikimą jomis naudotis.

3. Net ir nepadarius (2) išvadoje siūlomo pakeitimo, esamas atlikėjų pajamų apmokestinimo gyventojų pajamų mokesčiu reglamentavimas yra lankstus ir suteikia pakankamai galimybių atlikėjams. Tačiau yra tikslinga didinti atlikėjų informavimą apie jiems taikomų mokesčių įstatymų teikiamas galimybes. Tokį švietimą efektyviausiai galėtų atlikti valstybinė institucija, pirmiausia Kultūros ministerija.

4. Siekiant didesnio teisinio apibrėžtumo, siūlytina suvienodinti šiuo metu Valstybinio socialinio draudimo įstatyme (4 str. 1 d. 1 p.) įtvirtintą skirtingą asmenų, gaunančių pajamas iš atlikėjo veiklos, ir gaunančių pajamas pagal autorines sutartis, padėtį.

5. Siekiant užtikrinti atlikėjams socialinio draudimo ir privalomojo sveikatos draudimo teikiamą naudą, siūlytina Valstybinio socialinio draudimo įstatyme atsakyti 8 straipsnio 1 dalies 27 punkto nuostatos atlikėjų atžvilgiu ir privalomojo socialinio draudimo įmokas skaičiuoti taip pat nuo atlikėjų licencijų pajamų.

Literatūra

- Birštonas, R.; Matulevičienė, N. J.; Usonienė, J. Atlikėjo samprata intelektualinės nuosavybės ir mokesčių bei valstybinio socialinio draudimo įstatymuose. *Socialinių mokslų studijos*. 2011, 3(1).
- Birštonas, R.; Matulevičienė, N. J.; Usonienė, J. Atlikėjų turtinių teisių teisinio reglamen-

tavimo problemos Lietuvoje. *Jurisprudencija*. 2011, 18(3).

- Birštonas, R.; Matulevičienė, N. J.; Usonienė, J. Atlikėjų turtinių teisių individualaus įgyvendinimo problemos Lietuvoje. *Socialinių mokslų studijos*. 2011, 3(3).

- Europos Parlamento 2007 m. birželio 7 d. rezoliucija dėl menininkų socialinio statuso Europos Sąjungoje (2006/2249(INI)). *Oficialusis leidinys*. C125, 2008, p. 223–228.
- Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 50-1598.
- Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 73-3085.
- Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio komentaras* [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-12-26]. <<http://mic.vmi.lt/document-publicone.do?id=1000089639>>.
- Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 2, 6, 10, 12, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 145-7411.
- Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 6 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIP-3244 [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-12-26]. <www.lrs.lt>.
- Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 6 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIP-3244 aiškinamasis raštas [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-12-26]. <www.lrs.lt>.
- Lietuvos Respublikos meno kūrėjo ir meno kūrėjų organizacijų statuso įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 84-2002; 2010, Nr. 137-7002.
- Lietuvos Respublikos meno kūrėjo ir meno kūrėjų organizacijų statuso įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 137-7002.
- Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 35-1271.
- Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Parlamentinio tyrimo departamento studija „Menininkų socialinė apsauga ES valstybėse“, 2008 (nepublikuota).
- Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 55-1287.
- Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymo 17 straipsnio pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 137-7004.
- Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymo 2, 6, 8, 15, 16, 17, 18, 19 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 149-6022.
- Lietuvos Respublikos teatrų ir koncertinių įstaigų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 48-2284.
- Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1991, Nr. 17-447.
- Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 29, 31 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 149-6019.
- Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 5, 7 ir 9 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 76-3867.
- Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 2, 7, 8 ir 16 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIP-3167 [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-12-26]. <www.lrs.lt>.
- Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 2, 4, 7, 8, 9 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto Nr. XIP-787 aiškinamasis raštas [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-12-26]. <www.lrs.lt>.
- Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto 2011 metų rodiklių patvirtinimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 153-7782.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. lapkričio 19 d. nutarimas Nr. 1797 „Dėl verslo liudijimų išdavimo gyventojams tvarkos“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 112-4992.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. kovo 16 d. nutarimas Nr. 316 „Dėl meno kūrėjų socialinės apsaugos programos“. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 34-1604.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. spalio 27 d. nutarimas Nr. 1261 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. lapkričio 19 d. nutarimo Nr. 1797 „Dėl Verslo liudijimų išdavimo gyventojams taisyklių“ pakeitimo“. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 133-6316.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. birželio 14 d. nutarimas Nr. 647 „Dėl Lietuvos

Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 75-2725.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. rugpjūčio 10 d. nutarimas Nr. 870 „Dėl užsienio valstybių, ne Europos Sąjungos valstybių narių, meno kūrėjų renginiuose sukurtų meno kūrinių įvežimo į Lietuvos Res-

publiką taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 98-3702.

The Status of Artist in Europe. Study for the European Parliament [interaktyvus]. Brussels, European Parliament, 2006 [žiūrėta 2011-01-31]. <<http://www.europarl.europa.eu/activities/committees/studies/download.do?file=13248>>.

THE TREATMENT OF PERFORMERS IN TAX AND SOCIAL SECURITY

Ramūnas Birštonas, Nijolė Janina Matulevičienė, Jūratė Usonienė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *The article finalises a cycle of publications on the performers' status in the light of intellectual property and social security. While former articles were aimed at intellectual property matters, this one deals with the issue of tax and social security treatment. The first part of the article analyses performers' income tax treatment in Lithuania. Depending on a performers' form of activity they fall into one of three contractual categories. First, a performer can work under a labour contract; second, a performer can inform the tax authorities about one's intention to engage in the individual activity; and, lastly, a performer can act as an independent worker, but without engaging in any individual activity. Despite the fact that the second category (the tax rate is the smallest and certain deductions are allowed) is most beneficial to performers, a large part of performers are unaware of the possibility. Therefore, providing information to performers is of prime importance.*

The second part of the article deals with performers' social security status in Lithuania. Performers can be granted several different statuses depending on the type of their engagement, i.e. performer's employment under a labour contract; an independent performer, a performer who has obtained the status of an individually acting person. These statuses are different in terms of the social insurance payment rates and the volume of insurance. Special guaranties, such as provided to the performer who is granted the status of an artist, are also discussed. The problem that has been identified is that social insurance payments are not deducted from the license fees and the employers as well as the performers prefer to choose license contracts and ignore other forms of contracts. Therefore, the authors recommend change social security laws accordingly and deduct social insurance payments from license fees as well.

Keywords: *performer, intellectual property, income tax, social insurance, health insurance.*

Ramūnas Birštonas, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedros docentas. Mokslinių tyrimų kryptys: intelektinės nuosavybės teisė, daiktinės teisės, civilinė atsakomybė.

Ramūnas Birštonas, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Civil and Commercial Law, Associate Professor. Research interests: intellectual property law, property law, torts.

Nijolė Janina Matulevičienė, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedros lektorė. Mokslinių tyrimų kryptis: autorių teisė.

Nijolė Janina Matulevičienė, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Civil and Commercial Law, Lecturer. Research interest: copyright.

Jūratė Usonienė, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedros docentė. Mokslinių tyrimų kryptis: intelektinės nuosavybės teisė.

Jūratė Usonienė, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Civil and Commercial Law, Associate Professor. Research interest: intellectual property law.